Lakatos Iván

Köszönjük, megvagyunk!

Közszolgálati jellegük miatt az ismeretterjesztő és dokumentumfilmek alkotják a nonprofit filmek területét. Szerepüknek megfelelően a következő megjelenési helyeken találkozhatunk velük:

- közszolgálati és helyi televíziók műsora,
- oktatási terület (főleg az ismeretterjesztő anyagok),
- az ún. országimázs alakítása hazai és külföldi nézők számára,
- a társadalmi forgalmazás bizonyos területei (előadások illusztrációi, kiegészítői, művelődési házak, stb.).

A bemutatkozás említett területei garantálják azt, hogy az ilyen típusú filmek esetén a forgalmazás pénzügyi eredményei nem képesek behozni a gyártás költségeit, tehát a nonprofit jelleg „be van kódolva" sorsukba. Ugyanakkor az ismeretterjesztő televíziós csatornák magas nézettsége bizonyítja, hogy komoly igény van rájuk.

Milyen problémák adódnak egy producer számára a felsorolt gyártási-forgalmazási források sajátosságaiból?

– Az ismeretterjesztő és dokumentumfilmek a potenciális támogatók szemében annak ellenére sem igazán jó reklámhordozók, hogy igen sok, a hirdetők által nagy kedvvel megcélzott fiatal nézőjük van. A szponzorok előteremtése

Az ismeretterjesztő és a dokumentumfilmek céljaik és ezeknek megfelelő gyártási és forgalmazási körülményeik miatt sajátos megközelítést igényelnek.

során komoly akadályt jelent a világon legostobább magyar reklám- és médiatörvény, amely a közszolgálati műsorok igazi felhasználóira, a közszolgálati televíziókra nézve még arra is tilalmat ír elő, hogy a filmek vége-főcímein feltüntethessék a „civil" támogatókat. Az ORTT azon munkatársai ugyanis, akiknek a tévécsatornák reklámidejének stopperrel történő figyelése a feladata, ha netán ki akarnak tolni az adott tévével, 20-25 perces művek esetében a teljes filmhosszt beszámolják a reklámidőbe. Márpedig nincs az az elmebeteg szponzor, aki akár egy fillért is adna egy általa bármilyen jónak is tartott filmtéma támogatására, ha még a nevét sem írják ki. Azt gondolom, hogy a teljes producerkörnek kellene nyomást gyakorolnia az illetékes döntéshozókra, hogy ezt a meggondolatlan pontot legalább a dokumentumfilmek és ismeretterjesztő filmek esetében töröljék a törvényből.

– Az igen alacsony költségvetésből gazdálkodó ismeretterjesztő és dokumentumfilmek számára szinte teljesíthetetlen feladatot jelent a nevezési díjak befizetése. Tudom, hogy ez a játékfilmes területet is súlyosan érinti, de egy százmillió forintos pályázat esetén néhány százezer forint befizetése talán korántsem akkora teher, mint mondjuk 50 ezer forint befizetése 3-4 millió forintos pályázat esetén. Főleg akkor jelent ez igen komoly veszteséget, ha a pályázati díj befizetése ellenére a film nem kap egy fillér támogatást sem. Így épp a vesztesek nagyobb százalékban járulnak hozzá az őket nem támogató kuratóriumok eltartásához, mint az egyébként szintén károsodó támogatott filmek. Lehetővé kell tenni, hogy a támogatott filmek költségei között elszámolható legyen a nevezési díj, a nem támogatott filmek esetében pedig vissza kellene juttatni a nevezési díjat.

– Gyakran problémát jelent és fölösleges vitához vezet a pályázatok szakszerűtlen kiírása. Különösen olyan esetben, ha filmelőkészítésre, anyagválogatásra, elővételre írnak ki pályázatot. A benyújtott pályázatok költségvetési rovatait előre átvizsgáló, filmhez nem értő, bár jó szándékú adminisztrátoroknak időnként külön el kell magyarázni, hogy az előfelvételhez szükség van például az „anyag" rovatra vagy világosításra, illetve bármifajta filmes szakalkalmazott foglalkoztatására. Az is érthetetlen számomra, hogy egy filmelőkészítési pályázat esetén miért nem lehet forgatókönyv-honoráriumot kifizetni a szerzőnek, hiszen a forgatókönyv megszületése az előkészítés egyik legfontosabb fázisa.

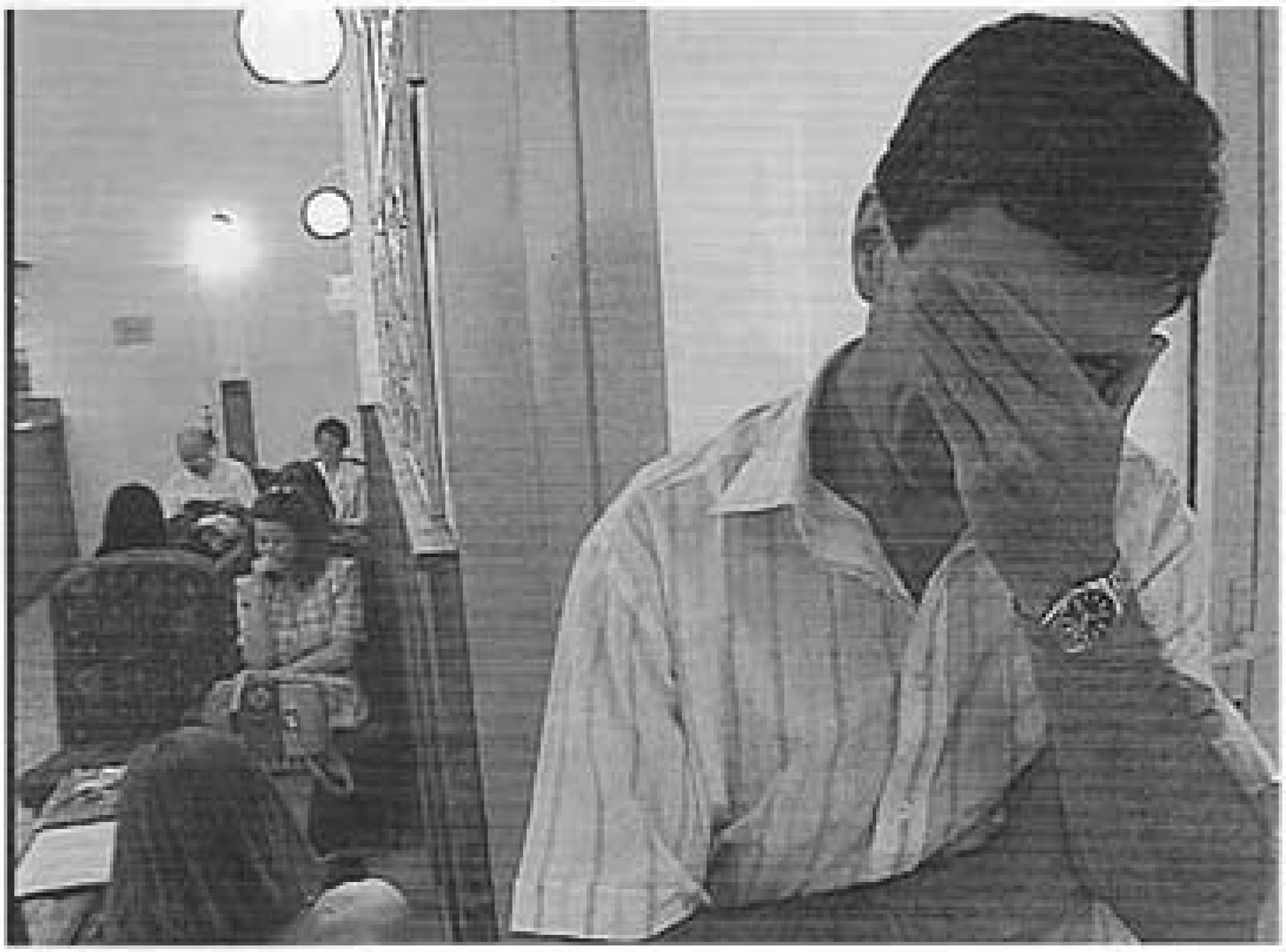

Almási Tamás Sejtjeink című alkotása az utóbbi évek egyik legfelkavaróbb dokumentumfilmje

– Nagyon fontosnak tartom, hogy megszűnjenek azok a talán költségvetési-közgazdasági okokból ősidők óta megmaradt rendelkezések, amelyek előírják a költségvetési rovattartás kötelezettségeit. A költségvetés tervezésekor, hogy csak egy példát mondjak, még az sem dől el, hogy egy egyetemi professzor szakértő tud-e majd számlát adni a munkáért, vagy szerződés keretében folyósítjuk a honoráriumát. Vagyis nem tudni, hogy a „költség" vagy „személyi kifizetés" és a „közterhek" rovatba kerül-e majd az illető. Márpedig ez eleve lehetetlenné teszi a pontos rovattervezést. Ugyanez vonatkozik szinte minden közreműködőre: stábtagokra, színészekre, kisegítőkre, helyszíni szakértőkre. A forgatás során pedig igen gyakran a felvétel helyszínén kell döntenünk, hogy például egy múzeumban szakértőt fizetek-e ki személyi kifizetéssel, és ekkor nem kell múzeumi jogdíjat fizetnem – ez szintén két különböző rovatot, és ami lényeg: két különböző összeget jelent. Nos, melyiket tervezzem magasabbra hónapokkal a forgatás előtt? Fontosnak tartom, hogy a támogatásként megítélt összegből készítsem el a filmet attól függetlenül, hogy a forgatás és a jobb gazdálkodás érdekében melyik rovatban mit fizetek.

– Érthetetlen, hogy az egyes támogatók, majd később az elszámoltató szervek a telefonköltségek elszámolását nem teszik lehetővé. Azt hiszem, a XXI. század elején nem kell részleteznünk a telefon mint diszpozíciós eszköz szerepét. Az ilyen indokolatlan merevségtől igazán ideje lenne már egy csepnyi nagyvonalúsággal elszakadni.

– A támogató szervezetek nevetséges önbiztosításának vagy önigazolásának tekinthetjük azt a nyilatkozatot, amelyet a mélyen alultámogatott ismeretterjesztő és dokumentumfilmek rendezőitől, producereitől kérnek a szerződések aláírása előtt. Vállalniuk kell, hogy kevesebb pézből is azonos színvonalon készítik el a tervezett filmeket. Úgy gondolom, nincs olyan eszetlen filmes, aki ne vállalná el a film elkészítését, hiszen a semminél még a kevés is több. Előfordul, hogy más felépítést tud kitalálni az alkotó a filmhez, más filmes eszközt használ (művészi eszközökre gondolok), és így olcsóbban is minőséget tud készíteni. Legtöbbször azonban – amint az magától ➤

Az ismeretterjesztő és dokumentumfilmek gyártási költsége az alábbi forrásokból származhat:

1. A Magyar Mozgókép Közalapítvány illetékes kuratóriumaitól
2. A Nemzeti Kulturális Alapprogram támogatásaiból
3. A Történelmi Filmalapítvány támogatásából
4. Az ORTT időnként kiírt pályázataiból
5. Bizonyos közszolgálati televíziók alkalmi megrendeléseiből vagy támogatásából
6. Teljesen rendszertelenül, egy-egy témához kapcsolódva egyes szakminisztériumok minimális hozzájárulásaiból

értetődik – a film gyengébb lesz, mint eredetileg szerették volna. Ezt viszont lehetetlen objektíven bizonyítani, tehát az említett nyilatkozat egy semmire nem kötelező papírrongy csupán. Meg kell szüntetni ezt a teljesen formális nyilatkozatot!

– Az ismeretterjesztő és dokumentumfilmek készítőinek igen gyakran sajátos mikro- és makrotechnikákra, valamint a riportkészítés korszerű eszközeire van szükségük, ezekkel azonban nem rendelkeznek. Ezt a problémát egyszeri beruházással a költségvetésnek kellene megoldania. A vételárat vissza nem térítendő támogatás keretében lehetne a rövid dokumentumfilmek bázisának tekinthető Fórum Film Alapítványhoz és a legtöbb ismeretterjesztő filmet készítő ENCIKLOPÉDIA Kiadó, Gyártó és Szolgáltató Kft-hez (a KRÓNIKA Alkotóközösség és Filmalapítvány filmjeinek kivitelező alvállalkozójához) átutalni.

– Komoly problémát jelent, hogy egyes támogató szervezetek vonakodnak elismerni az úgynevezett belső számlákat. Például ha egy stúdió magánmegrendelésekből, esetleg reklámfilmekből be tud szerezni kamerákat, montírozó berendezéseket vagy hasonló, a támogatott filmekhez is szükséges technikai eszközöket, nem számlázhatja le kölcsöndíjként ezek használati költségeit. Azért kell ezen változtatni, mert éppen az ilyen takarékos beszerzések teszik lehetővé az erősen alultámogatott filmtervek megvalósítását. Ugyanis csak akkora összeget számláz le önmagának egy stúdió, amekkora még lehetővé teszi a film elkészültét. Ugyanakkor nem egy ellenérdekelt külső cégnek fizet ki ötletszerűen megállapított árat. Jó esetben is csak az eszközök amortizációs és fenntartási költségei fedezhetők a leszámlázott összegből

– Nagyon fontos e két filmes ágazat, illetve műfaj külhoni megjelenését is biztosítani, s mivel közszolgálati tevékenységről van szó, a közszolgálati költségvetésből. Lehetőséget kell teremteni a potenciális fesztiváldíjas filmek idegennyelvű változatainak elkészítésére, valamint pénzügyi keretet kell biztosítani a filmvásárokon történő megjelenésre. Mindezeket a kedvezményeket a teljes producergárda egyetértése esetén gondoljuk bevezethetőnek.

– Az MPSZ a producerek érdekvédelmi szervezeteként próbálja meg elérni, hogy kamarai feladatokat is elvégezhessen. Hiszen illene szabályozni, hogy az adófizetők pénzéből milyen előképzettséggel készíthet filmet valaki. Azt hiszem, ennek a kérdésnek a megoldása jelenti a legnagyobb problémát, hiszen a fent említett célt még az operatőröket tömörítő H.S.C.-nek sem sikerült elérnie, holott az ő esetükben könnyebben számonkérhetők a szükséges szakmai-technikai ismeretek.

– Törvénymódosításra van szükség egy szakmai körökben jól ismert, mégis évek óta megoldatlan probléma rendezéséhez. Arról van szó, hogy azok a stúdiók, amelyek ÁFA-visszaigénylésre jogosultak, igen gyakran rákényszerülnek, hogy akár egy évre is megelőlegezzék az ÁFA összegét, ugyanis amíg egy kisvállalkozás – márpedig az ismeretterjesztő és dokumentumfilmeket általában kis szervezetek készítik – összegyűjti az ÁFA-visszaigénylésre jogosító dokumentumokat, akár tönkre is mehet. Miközben közszolgálati tevékenységet folytatnak, közcélú filmeket készítenek! El kell érnünk, hogy az általuk készített közcélú anyagok az ÁFA-mentes körbe, vagy a 0 százalékos ÁFA körébe tartozzanak.

Bözödújfalunak, az elárasztott székely településnek állított emléket Egy az Isten című filmszociográfiájában Xantus Gábor

A hírhedt Dzsumbuj lakóiról szól Magyar n. Attila dokumentumfilmje

Lakatos Iván
producer
a KRÓNIKA Alkotóközösség és Filmalapítvány vezetője